

Есинова Нина Игоревна, канд. техн. наук, доц., кафедра економічної теорії і права, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 349-45-53; e-mail: nisata@rambler.ru.

Esinova Nina, PhD. Sc. Associate Professor, Department of economics and law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel. 349-45-53; e-mail: nisata@rambler.ru

Гаєва Альона Ігорівна, студ., обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Гаевая Алёна Игоревна, студ., учетно-финансовый факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Gaevaya Alyona, stud., Department of accounting and finance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska Str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0954369982; e-mail: gaevaya.96@mail.ru.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Гросул В.А., канд. екон. наук, проф. Андросовою Т.В., канд. екон. наук, доц. Кот О.В. Отримано 15.10.2016. ХДУХТ, Харків.

УДК 658.821

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М.А. Дядюк, О.В. Михайлова

Розроблено комплекс науково обґрунтованих принципів формування системи забезпечення конкурентоспроможності, адаптованих до сучасних зовнішніх та внутрішніх умов господарювання підприємств торгівлі. Запропоновані принципи є базовим системоформуючим елементом інтегрованої системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств та засобом вирішення прикладних питань її організації та ефективності функціонування.

Ключові слова: методологія, конкурентоспроможність, систематизація, принципи, інструментарій, управління, організація, торгівля, ефективність.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ОСНОВ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

М.А. Дядюк, О.В. Михайлова

Разработан комплекс научно обоснованных принципов, адаптированных к современным внешним и внутренним условиям хозяйствования предприятий торговли. Предложенные принципы являются базовым системоформирующим элементом интегрированной системы обеспечения конкурентоспособности торговых предприятий и средством решения прикладных вопросов ее организации и эффективности функционирования.

Ключевые слова: методология, конкурентоспособность, систематизация, принципы, инструментарий, управление, организация, торговля, эффективность.

METHODOLOGICAL TOOLS IMPROVEMENT FOR THE SYSTEM OF COMPETITIVENESS PROVISION OF TRADE ENTERPRISES

M. Dyadyuk, O. Mykhailova

Complex approach to the competitiveness provision conception of trade enterprises determines need in scientific substantiation of principles, on which the whole system of competitiveness provision of trade enterprises is based. It is to be created, and the processes of its organization and effectiveness obtaining are to be executed. Taking into account that there are no generally accepted plurality of these principles in universal and domestic science, the authors accentuate the necessity of solving systematization tasks of trade enterprises' competitiveness provision principles based on critical comprehension of initial theoretical statements, offered by modern researchers in the sphere of management and economics.

Difficulties in the classification of principles of trade enterprises' competitiveness provision consist in their large quantity, semantic and meaningful similarity of separate principles. At the same time, the classifications suggested by certain authors directly depend on the opinion and goals of set by the authors. All of this leads to incorrectness and discrepancies in classification features and types of principles.

In order to solve difficult problems of organization and effective functioning of competitiveness provision system in trade enterprises, the authors used modern scientific principles of clustering and formed the complex of principles, adapted to modern outer and inner conditions of trade enterprises' management. They comprise the system and universal management principles, which are the basis for of all components of the management system of trade enterprises' competitiveness formation and effective functioning. A separate group consists of the principles of innovative economy and innovative development of commercial organization. As to the competitiveness principles, they are divided into methodological and social

principles, dynamic organization and adaptive management principles, specific for trade sphere.

In the presented material the content of the competitiveness provision principles of trade enterprises is revealed and the peculiarities of their direct application as methodological tool for solving the problems of trade enterprises' competitiveness provision are determined.

The developed complex of the principles of trade enterprises' system of competitiveness provision is a basic system formation element for the development of the provision of trade enterprises' competitiveness integrated system; their application will guarantee high effectiveness in management of retail trade enterprises' competitiveness.

Key words: *methodology, competitiveness, systematization, principles, tools, management, trade, effectiveness.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Комплексний характер концепції забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств зумовлює необхідність розглядання методології, методів проведення досліджень та принципів організації цих процесів як обов'язкової передумови формування ефективної системи забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Принципи сучасної парадигми конкурентоспроможності, адаптовані до галузевих особливостей торговельної галузі, є вихідними положеннями та необхідним базисом формування науково обґрунтованої системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств. Оскільки загальноприйнятої сукупності цих принципів у світовій та вітчизняній науці не вироблено, для вирішення цього завдання слід критично переосмислити вихідні теоретичні положення, що пропонуються сучасними дослідниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем теорії і практики управління конкурентоспроможністю присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених: С. Серто, Т. Серто, Г. Мінцберга, Т. Пітерса, Р. Уотермена, І. Отенко, І. Нижник, Ю. Іванова, О. Тищенко, О. Бескорсої, С. Савчука та ін. [1–9]. Вагомий внесок у формування концепції управління конкурентоспроможністю підприємств торгівлі зробили такі вітчизняні вчені, як Л. Лігоненко, О. Виноградова, О. Куценко, М. Чорна, А. Мазаракі, І. Бланк, В. Соболев та ін. [10–15]. Проте авторське викладення матеріалу та певна фрагментарність досліджень зумовили відсутність єдиного погляду на головні складові комплексної системи управління конкурентоспроможністю підприємств торгівлі. Це унеможливило створення цілісного методологічного підґрунтя для забезпечення її ефективності.

Мета статті – доповнити концептуальні засади управління конкурентоспроможністю торговельних підприємств комплексом

принципів, який ураховує специфіку функціонування підприємств галузі, є основою розробки науково обґрунтованої системи забезпечення їхньої конкурентоспроможності та забезпечує її ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. До принципів управління підвищенням конкурентоспроможності і конкурентних переваг вчені відносять: протилежності цілей і засобів; урахування особливостей різних сегментів ринку; квазістабільності ринкової кон'юнктури; переважно раціональної поведінки суб'єктів ринку; оцінки з позиції певного суб'єкта ринку – виробника, продавця, споживача; орієнтації на певний тип ринку (внутрішній, зовнішній); орієнтації на конкретний сегмент ринку; відповідності вимогам технічного законодавства, нормативним і юридичним документам; формування номенклатури критеріїв конкурентоспроможності з урахуванням рекомендацій вимог до товару та перевищення обов'язкових вимог; виключення подвійного рахунку та ін. [2, 3, 5, 6].

І. Отенко, Є. Полтавська під засадами управління конкурентними перевагами пропонують розуміти принципи адаптивності, інтеграції, гнучкості, динамічності, системності і комплексності, інноваційності [1, с. 85].

На думку І. Нижник, найбільш прийнятними, враховуючи величезну їх кількість, є такі принципи управління конкурентними перевагами підприємства: системності, цілеспрямованості, об'єктивності, уніфікованості, інтегрованості, декомпозиційності, завершеності, економічної доцільності, об'єктності, конкретності, оптимальності, гнучкості, адекватності, повноти, дієвості, часової погодженості, пізнавальності, логічності, динамічності, достовірності, відкритості, обмеженості доступу [2, с. 30]. Ці норми авторка вважає базовими концептуальними положеннями щодо обов'язкових правил управління конкурентними перевагами підприємств [3].

Надаючи перелік принципів конкурентоспроможності, вищезгадані автори по-перше не розкривають їхнього змісту та особливостей стосовно їхнього застосування саме до процесів забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, по-друге, не надають їхньої систематизації.

Цей недолік певним чином ураховано авторами О. Виноградовою та О. Куценко [10, с. 112] які розглядаючи методологічні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств сфери послуг, зокрема відзначають, що підвищення їхньої конкурентоспроможності має базуватися на таких принципах: спрямованість на споживача – конкурентоспроможність має визначатися сукупністю тих властивостей, які мають певний інтерес для споживачів і можуть задовольнити їх потреби; комплексність – результати дослідження конкурентоспроможності підприємства повинні враховувати і характеристики власної продукції, і

продукцію конкурентів, і вимоги споживачів; об'єктивність – результати оцінки конкурентоспроможності повинні базуватися на достовірній інформації про фактори макро- і мікросередовища функціонування підприємства і відображати реальні конкурентні позиції суб'єкта господарювання; системність – оцінка конкурентоспроможності повинна базуватися на результатах системного аналізу впливу факторів макро- і мікросередовища підприємства в сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто розглядати об'єкт як систему, а також принцип динамічності – конкурентоспроможність слід розглядати по відносно конкретного моменту часу, з урахуванням змін у часі кон'юнктури на ринку послуг. У цьому положенні також є недоліки, оскільки незрозуміло, чому автори обрали тільки п'ять принципів, не враховуючи універсальні принципи формування систем у природі і суспільстві, які забезпечують упорядкованість і доцільність функціонування систем, та не систематизували їх. Але ці автори, розкривши зміст запропонованих принципів, не надали їм систематизованого вигляду.

На актуальному методологічному принципі управління конкурентоспроможністю підприємств акцентує увагу О. Ніколюк – це принцип економічності, тобто мінімізації витрат (як матеріальних, так і нематеріальних) [16].

Враховуючи інноваційний аспект процесу забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств, у принципах формування системи забезпечення конкурентоспроможності певним чином мають знайти відображення принципи інноваційної економіки. Так, сукупність принципів, запропонована О. Євсєвою [17], сформована з огляду на реалізацію формули інноваційного типу соціально-домінантного розвитку України «знання – можливість – мотивація – дія – результат», певною мірою є важливим з точки зору управління процесом інноваційного розвитку, але він не розкриває повною мірою необхідних елементів для сформованості системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств.

Принципи інноваційної економіки, що сприяють забезпеченню конкурентоспроможності, мають характеризувати засоби оновлення суб'єкта інноваційної діяльності та переходу його в нову якість за рахунок самоорганізації та використання синергетичних ефектів. Основні методологічні принципи інноваційного розвитку підприємства, які, на наш погляд, доцільно покласти в основу формування комплексної системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств, представлені у дослідженні С. Бондаренко [18, с. 123–135].

Комплекс принципів формування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств не буде мати

завершеного вигляду, якщо не будуть ураховані принципи динамічної організації, оскільки саме вони визначають умови, реалізація яких забезпечує ефективність функціонування та розвитку підприємств торгівлі [6–8].

Організація процесів управління конкурентоспроможністю торговельних підприємств не може бути ефективною без урахування основних загальних системних принципів функціонування системи управління, якими є:

- цілісність – незведення властивостей системи до суми властивостей її складових елементів і невведення з останніх властивостей цілого;

- структурність – можливість опису системи через встановлення її структури, тобто обумовленість поведінки системи не стільки поведінкою її окремих елементів, скільки властивостями її структури;

- взаємозалежність структури і середовища – система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії із середовищем, будучи при цьому активним елементом взаємодії;

- ієрархічність – кожен елемент системи в свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана система являє собою один із елементів більш глобальної системи;

- множинність опису кожної системи, що дає макроскопічне, мікроскопічне, ієрархічне, функціональне і процесуальне уявлення про систему [9].

Керованість є основною властивістю, що має забезпечувати цілісність системи конкурентоспроможності торговельних підприємств, тому не можна не ураховувати універсальні принципи організації:

- принцип ланцюгового зв'язку – будь-яке поєднання комплексів відбувається через ланки, що утворюють ланцюговий зв'язок;

- принцип інгресії – всяке поєднання комплексів відбувається через загальні ланки, що утворюють ланцюговий зв'язок;

- принцип підбору – будь-яку подію або твердження можна розглядати як збереження або примноження одних комплексів і зв'язків і як ослаблення або усунення інших. Будь-яка система прагне закріпити знайдені позитивні властивості;

- принцип рівноваги – будь-яке збереження форм розглядається як рухома рівновага, а рухоме розглядання – як рівність процесів асиміляції (засвоєння системою елементів зовнішнього середовища, під час якого вони з'єднуються з внутрішніми елементами системи) та дезасиміляції (втрата елементів системи, в ході якої елементи з'єднуються з елементами зовнішнього середовища);

- принцип слабкої ланки – цілісність будь-якої системи визначається

стійкістю її найбільш слабкої ланки. Звідси суб'єкт управління повинен забезпечувати розвиток найслабшої ланки в організації.

Для вирішення прикладних проблем організації та ефективного функціонування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств важливе значення мають закони і принципи економічної кібернетики: необхідного різноманіття, емерджентності, зовнішнього доповнення, зворотного зв'язку, вибору рішення, декомпозиції, ієрархії управління й автоматичного регулювання (саморегулювання) [12, с. 106, 118].

Вивчення сучасних праць науковців за досліджуваними питаннями [10–18] дозволило нам виділити серед значної кількості існуючих принципів управління низку тих, які з одного боку враховують особливості самого поняття конкурентоспроможності та конкурентних переваг, з іншого – специфіку, яка безпосередньо впливає на їх формування на підприємствах роздрібно́ї торгівлі:

- принцип конкурентоорієнтованого цілепокладання – передбачає опрацювання цілей підприємства з урахуванням впливу факторів конкурентного середовища й дозволяє формувати саме такі конкурентні переваги, які в змозі забезпечити необхідний рівень конкурентоспроможності підприємства, що є життєво важливим для роздрібно́ї торгівлі на визначеному ринку;

- принцип диверсифікації переваг – вимагає багатовекторності формування конкурентних переваг, що дозволяє запобігти швидкому копіюванню переваг підприємства роздрібно́ї торгівлі конкурентами та захистити власні конкурентні позиції;

- принцип адаптивності – передбачає здатність системи управління конкурентними перевагами ефективно виконувати загальні функції управління в циклі управління підприємством і специфічні функції відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємства;

- принцип гнучкості – вимагає швидкої реакції на зміни умов функціонування шляхом внесення коректив у зміст та реалізацію конкурентних стратегій, що особливо важливо для підприємств роздрібно́ї торгівлі, які найбільш залежні від споживчих настроїв та вимог;

- принцип безперервності – визначає, що цілеспрямована діяльність з формування конкурентних переваг не повинна зупинятись або уповільнюватись, оскільки це може дозволити конкурентам скопіювати та нейтралізувати існуючі конкурентні переваги;

- принцип системності – передбачає комплексність (у тому числі урахування всіх вагомих чинників) та збалансованість (збереження або досягнення оптимальних співвідношень) дій щодо створення, підтримки та розвитку конкурентних переваг підприємства;

- принцип інтеграції (взаємодії і погодженості між цілями й завданнями поточного та стратегічного управління, а також між

функціональними областями діяльності підприємства на загальній інформаційній основі) – забезпечує взаємозв'язок між цілями управління конкурентними перевагами, процесом формування конкурентних переваг та отриманими результатами за допомогою єдиного інформаційного підґрунтя;

– принцип динамічності – враховує динамічний характер процесу формування конкурентних переваг, який має бути безперервним;

– принцип стратегічної спрямованості – вимагає орієнтації управління конкурентними перевагами на вирішення проблем, наслідки розв'язання яких відбиватимуться на діяльності підприємства протягом тривалого періоду;

– принцип партисипативності – передбачає активну участь у процесах створення, підтримки та розвитку конкурентних переваг широкого кола працівників підприємства, що особливо важливо для роздрібно́ї торгівлі, де працівники безпосередньо спілкуються з покупцем і знають їх вимоги та настрої на які мають безпосередній вплив, а також інших зацікавлених сторін (постачальників, місцевих органів влади тощо);

– принцип процесності – визначає розгляд управління конкурентними перевагами як послідовності цілеспрямованих, безперервних і взаємопов'язаних дій (операцій і процедур), здійснення яких сприяє та забезпечує підтримку і розвиток наявних, створення нових конкурентних переваг підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Узагальнюючи розглянуті наукові думки щодо принципів конкурентоспроможності підприємства та їхньої специфіки у торговельній сфері, вважаємо, що з огляду на спрямованість нашого дослідження принципи формування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств з одного боку мають забезпечувати її логічну побудову та ефективне функціонування, що регламентується базовими принципами сучасного наукового менеджменту, такими як прогнозування і планування; організація роботи; активізація і стимулювання; координація і регулювання; контроль, облік і аналіз, з іншого – мають бути виведені із алгоритму управління конкурентоспроможністю з урахуванням специфіки функціонування торговельних підприємств.

Щоб виробити науково обґрунтований несуперечливий підхід до систематизації принципів системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств в умовах інноваційної економіки, який дозволяє раціонально і послідовно класифікувати їх у контексті досягнення його мети та ефективності реалізації управлінських функцій, були використані такі принципи групування: відповідність цілям – побудова системи управління конкурентоспроможністю підприємств торгівлі для адекватного реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища їхнього функціонування в

умовах інноваційної економіки; відображення сутнісних характеристик управління конкурентоспроможністю торговельних підприємств; можливість практичного застосування.

Виходячи з цих вимог, нами проведена ідентифікація принципів системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств в умовах інноваційної економіки за такими критеріальними ознаками (табл.).

Таблиця

Систематизація принципів формування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств (узагальнено на підставі [10–18])

Принципи формування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств			
Системні та універсальні принципи управління	Принципи інноваційної економіки та інноваційного розвитку суб'єктів господарювання	Принципи конкурентоспроможності	
		Методологічні	Специфічні для торговельної галузі
1	2	3	4
<p>Принципи економічної кібернетики: декомпозиції; вибору рішення; емерджентності; зовнішнього доповнення; зворотного зв'язку; ієрархії управління; необхідного різноманіття; саморегулювання.</p> <p>Універсальні принципи організації: ланцюгового зв'язку;</p>	<p>Адаптивності інноваційного розвитку; балансу інтересів суб'єктів інноваційного процесу; векторного цілепокладання інноваційного розвитку; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва у розвитку інноваційної діяльності;</p>	<p>Спеціальні принципи: безперервного пошуку шляхів підвищення ефективності; моделювання управління; орієнтації на результат (його репродукція або підвищення); подолання опору змінам; порівнянності; постійного контролю та координації; релевантності; ресурсного забезпечення; створення наукової бази та інформаційної системи; утримання стійкості прогресивності.</p>	<p>Удосконалення параметрів бізнес-процесів (на основі ланцюжка цінності) і якості послуг; врахування особливостей споживчого ринку; гнучкості; диверсифікації переваг; динамічності; стратегічної спрямованості інтеграції; квазістабільності ринкової кон'юнктури; комплексності;</p>

Продовження табл.

1	2	3	4
<p>інгресії; підбору; рівноваги; слабкої ланки.</p> <p>Принципи побудови та функціонування системи управління: ARCU-коду менеджменту; альтернативності в розв'язанні проблем; взаємозв'язку та взаємообумовленості; відповідальності; деталізації; дисципліни; ефективності; залучення та стимулювання працівників; зіставлення; ієрархічності; керівництва; колективізму; комплексності контролю; координації; коригованості; мотивації; оптимальності; паралельності; планованості, повноважень; погодженості; послідовності; реалістичності в оцінці ситуації; пропорційності; професіоналізму; регламентованості результативності;</p>	<p>ієрархічної комплексності факторів інноваційного стану підприємства; інтегрованості інноваційного розвитку підприємства; неперервності інноваційного розвитку; синергетичного ефекту; впливу змін на інноваційний розвиток підприємства; системності показників інноваційного стану підприємства; стійкості інноваційного розвитку; стратегічної направленості інноваційного розвитку; циклічності інноваційного розвитку підприємства</p>	<p>Принципи динамічної організації: адекватності організаційної форми господарювання всій стійкій сукупності між- і внутрішньоорганізаційних зв'язків і відносин; економічності організаційної структури; замкнутості загального контуру системи управління; мобільності процесу управління; наступності видів управлінської діяльності; необхідної різноманітності структури організації; органічної цілісності об'єкта і суб'єкта управління; раціонального поєднання централізації і децентралізації в управлінні; спеціалізації та універсалізації процесів управління; адекватності організаційної форми господарювання всієї стійкої сукупності між- і внутрішньоорганізаційних зв'язків і відносин господарської організації; економічності організаційної структури; замкнутості загального контуру системи управління; мобільності процесу управління; наступності видів управлінської діяльності; органічної цілісності об'єкта і суб'єкта управління; спеціалізації</p>	<p>конкуренто-орієнтованого цілепокладання; орієнтації на внутрішній ринок; системності; спрямованості на споживача; партисипативності; процесності</p>

Продовження табл.

1	2	3	4
рухливості; своєчасності; системності; скалярності, зворотного зв'язку; спадкоємності досвіду вирішення проблем; спеціалізації; спрямованості дій; управління змінами; функціональної інтеграції; цілісності; часового упередження		та універсалізації процесів управління; раціонального поєднання централізації і децентралізації; різноманітності структури організації. Принципи адаптаційного управління: багаторівневості; балансу ризиків; визначення перспектив; відкритості до інновацій; внутрішньої мобілізації; опори на колективну свідомість основної ланки (слабкої ланки); превентивності; проактивності; проблемної мотивації діяльності; сумісності та перетворень; терміновості реагування на загрози; урахування невизначеності майбутнього як стратегічних загроз; урахування стратегічних можливостей	

Системні та універсальні принципи управління, які є основою формування та ефективного функціонування всіх складових системи управління конкурентоспроможністю підприємств торгівлі, об'єднані у такі групи: принципи економічної кібернетики – декомпозиції, емерджентності, необхідного різноманіття, зовнішнього доповнення та ін.; універсальні принципи організації – ланцюгового зв'язку, інгресії, рівноваги та ін.; принципи побудови та функціонування системи управління – взаємозв'язку та взаємообумовленості, ефективності, комплексності, оптимальності та ін.

У окрему групу виділено принципи інноваційної економіки та інноваційного розвитку суб'єктів господарювання – інтегрованості інноваційного розвитку підприємства, стійкості, стратегічної направленості інноваційного розвитку, забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва у розвитку інноваційної діяльності та ін.

Безпосередньо принципи конкурентоспроможності розділені на методологічні – спеціальні принципи, динамічної організації та принципи адаптаційного управління та принципи, що є специфічними для торговельної галузі. До цієї групи увійшли принципи

конкурентоорієнтованого цілепокладання, адаптивності, безперервності, удосконалення параметрів бізнес-процесів на основі ланцюжка цінності та якості послуг, квазістабільності ринкової кон'юнктури, спрямованості на споживача та ін.

Висновки. Розроблений нами комплекс принципів формування системи забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств розширює та удосконалює концептуальні засади управління конкурентоспроможністю торговельних підприємств принципами, які враховують специфіку функціонування підприємств галузі, є базовим системоформуючим елементом у створенні науково обґрунтованої системи забезпечення їхньої конкурентоспроможності ефективності.

Список джерел інформації / References

1. Отенко І. П. Управління конкурентними перевагами підприємства / І. П. Отенко, Є. О. Полтавська. – Х. : ХНЕУ, 2005. – 212 с.
Otenko, I., Poltav's'ka, Ye. (2005), *Management of competitive advantages of an enterprise* [Upravlinnya konkurentnyu perevahamy pidpryyemstva], HNEU, Kharkiv, 212 p.
2. Нижник І. В. Управління конкурентоспроможністю промислових підприємств: методи та механізми підвищення : монографія / І. В. Нижник ; за наук. ред. д-ра екон. наук М. П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 219 с.
Nyzhnyk, I. (2012), *Management of industrial enterprises' competitiveness: methods and mechanism of increasing* [Upravlinnya konkurentospromozhnisty promyslovykh pidpryyemstv: metody ta mekhanizmy pidvyshchennya. monohrafiya], KhNU, Khmelnytskyi, 219 p.
3. Нижник І. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: проблеми та перспективи удосконалення / І. В. Нижник // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Д. : ДНУ, 2008. – Вип. 239. Т. V. – С. 1247–1252.
Nyzhnyk, I. (2008), "Managing enterprise competitiveness: problems and prospects of improvement", *Collection of scientific papers*, [Upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva: problemy ta perspektyvy udoskonalennya], DNU, Dnipropetrovsk, No. 239 (V), pp. 1247-1252.
4. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова, О. М. Тищенко. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 384 с.
Ivanov, Y., Tyshchenko, O. (2006), *The theoretical basis of competitive business strategy* [Teoretychni osnovy konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstva. monohrafiya], INGEK, Kharkiv, 384 p.
5. Бескорса О. А. Сутність забезпечення конкурентних переваг підприємств [Електронний ресурс] / О. А. Бескорса. – Режим доступу : <http://refdb.ru/look/1790937.html>

Beskorsa, O. *The essence providing competitive advantage* [Sutnist zabezpechennya konkurentnykh perevah pidpryyemstv], available at : <http://www.confcontact.com/2007jule/barabas.php>

6. Савчук С. И. Основы теории конкурентоспособности : монография / С. И. Савчук. – Мариуполь : Рената, 2007. – 520 с.

Savchuk, S.I. (2007), *Basis of competitiveness theory* [Osnovy teoryy konkurentosposobnosti], Renata, Mariupol, 520 p.

7. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстренд, Дж. Лэмпел – СПб : Питер, 2001. – 512 с.

Myntsberh, H., Al'strend, B., and Lempel, Dzh. (2001), *School strategies* [Shkoly stratehyu], Peter, St. Petersburg, 512 p.

8. Питерс Т. В поисках эффективного управления / Т. Питерс, Р. Уотермен. – М. : Прогресс, 1986. – 254 с.

Pytters, T., Uotermen, R. (1986), *In search of effective management* [V poyskakh efektyvnoho upravlenyya], Prohress, Moscow, 254 p.

9. Certo, S., Certo, T. (2011), *Modern Management: Concepts and Skills*, Prentice Hall, 600 p.

10. Виноградова О. В. Методологічні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств сфери послуг / О. В. Виноградова, О. В. Куценко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – № 2 (12). – С. 112–116.

Vynogradova, O.V., Kutsenko, O.V. (2015), "Methodological approaches to evaluation of competitiveness level of service enterprises" ["Metodolohichni pidkhody do otsinky rivnya konkurentospromozhnosti pidpryyemstv sfery posluh"], *Economics. Management. Business*, No. 2 (12), pp. 112-116.

11. Чорна М. В. Обґрунтування підходу до визначення ефективності діяльності підприємств торгівлі як основи їх конкурентостійкості / М. В. Чорна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 7–8. – С. 113–128.

Chorna, M. (2009), "Justification approach to determine the effectiveness of trade enterprises as the foundation of competitiveness" ["Obgruntuvannya pidkhodu do vyznachennya efektyvnosti diyalnosti pidpryyemstv torhivli yak osnovy yikh konkurentostiykosti"], *The formation of market relations in Ukraine*, No. 7-8, pp. 113-128.

12. Чорна М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібною торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / М. В. Чорна. – Х. : ХДУХТ, 2010. – 426 с.

Chorna, M.V. (2010), *Management of the retail trade competitiveness: theoretical-methodological principles and practical tools* [Upravlinnya konkurentospromozhnistyyu pidpryyemstv rozdribnoyi torhivli: teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychnyyu instrumentariy, monohrafiya], HDUHT, Kharkiv, 426 p.

13. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку : монографія / А. А. Мазаракі, І. О. Бланк, Л. О. Лігоненко [та ін.] ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 195 с.

Mazaraki, A., Blank, I. and Lihonenko L. (2006), *Internal trade in Ukraine economic conditions of effective development* [Vnutrishnya torhivlya v Ukraini: ekonomichni umovy efektyvnoho rozvytku. monohrafiya], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kiev, 195 p.

14. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : монографія / Л. О. Лігоненко, Г. М. Богославець, Г. Л. Піратовський [та ін.] ; за ред. Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 334 с.

Lihonenko, L., Bohoslavets', M., Piratovs'kyu, L. (2009), *The transformation processes in Ukraine in terms of trade internationalization* [Transformatsiyini protsesy v torhivli Ukrainy v umovakh internatsionalizatsiyi. monohrafiya], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kiev, 334 p.

15. Соболев В. Виявлення можливостей розвитку роздрібних торгових мереж за допомогою формування конкурентного середовища / В. Соболев // Схід. – 2003. – № 5 (55). – С. 24–30.

Sobolev, V. (2003), *Detection capabilities of retailers using a competitive environment* [Vyvaylennya mozhlyvostey rozvytku rozdribnykh torhovyykh merezh za dopomohoyu formuvannya konkurentnoho seredovyshcha], *Skhid*, No. 5 (55), pp. 24-30.

16. Николок О. М. Методологічні принципи управління конкурентоспроможністю підприємств [Електронний ресурс] / О. М. Николок. – Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/2486/1/Visnyk_HNU_2013_3_34-38.pdf

Nykolyuk, O. "Methodological principles of enterprises' competitiveness management" [Metodolohichni pryntsypu upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv], available at : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/2486/1/Visnyk_HNU_2013_3_34-38.pdf

17. Євсєєва О. О. Формула і основні принципи інноваційного типу соціально-домінантного розвитку України [Електронний ресурс] / О. О. Євсєєва. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Economics/15_113034.doc.htm.

Yevsyeyeva, O., "Formula and basic principles of innovative type of social and dominative development of Ukraine" ["Formula i osnovni pryntsypu innovatsiynoho typu sotsial'no-dominantnoho rozvytku Ukrainy"], available at : http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Economics/15_113034.doc.htm.

18. Бондаренко С. А. Сучасні принципи формування механізму інноваційного розвитку промислового підприємства / С. А. Бондаренко // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук.праць. – Одеса : Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 129–136.

Bondarenko, S. (2015), "Modern principles of the formation mechanism of innovative development of industrial enterprises", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen* ["Suchasni pryntsypu formuvannya mekhanizmu innovatsiynoho rozvytku promyslovoho pidpryyemstva"], *Odes'kyu natsional'nyu ekonomichnyu universyte*, Odessa, No. 56 (1), pp. 129-136.

Дядюк Марина Анатоліївна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: пров. Мовчанівський, 31, кв. 3, Харків, Україна, 61000. Тел.: 0671688228; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Дядюк Марина Анатольевна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: пер. Молчановский, 31, кв. 3, Харьков, Украина, 61000. Тел.: 0671688228; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Dyadyuk Marina, Ph.D., dotsent, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: lane Molchanovsky, 31, 3, Kharkiv, Ukraine, 61000. Tel.: 0671688228; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Михайлова Олена Валентинівна, канд. екон. наук, кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0502803582; e-mail: emi030865@gmail.com.

Михайлова Елена Валентиновна, канд. екон. наук, кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0502803582; e-mail: emi030865@gmail.com.

Mykhailova Olena, candidate of economic sciences, Department of economics of catering and trade enterprises of Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0502803582; e-mail: emi030865@gmail.com.

*Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Черною М.В.
Отримано 15.10.2016. ХДУХТ, Харків.*

УДК 339.166.5:339.13.012.42

ВЛАСНА ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА ЯК ОСНОВА СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ УКРАЇНСЬКОГО РИТЕЙЛУ

О.Д. Тімченко, О.П. Ткаченко, В.І. Тімченко

Надано характеристику власної торговельної марки як ефективного інструменту зміцнення лояльності покупців і створення конкурентних переваг торговельного підприємства. Відзначено практичний досвід європейських ритейлів. Визначено роль власних торговельних марок у діяльності українських торговельних мереж.

Ключові слова: *власна торговельна марка, роздрібні торговельні мережі, український ритейл, конкуренція, конкурентні переваги, бренд.*